

LÆRERVEILEDNING

EXPEDITION OF PRINTMAKERS: NYE TRYKK

Produksjon: Nordnorsk Kunstnersenter i samarbeid med grafikkavdelingen ved Jan Matejko Academy of Fine Arts i Krakow, Polen.
Turné og formidling i Nord-Norge: SKINN – Se Kunst i Nord-Norge. 2011-2012
Kunstnerisk koordinator: Elisabeth Alsos Strand, Mo i Rana og Marta Bozyk, Krakow, Polen.
Utstillingsperiode: 10. september 2011 - 10. juni 2012
Ustillingen er en del av Den Kulturelle Skolesekken i Nordland og Finnmark

For mer informasjon om utstillingen og formidlingstilbud - www.nnks.no | www.skinn.org

Kontaktinfo: SKINN – Se Kunst i Nord-Norge.
Pia Lidvall, koordinator utstilling og formidling,
tel 75 52 12 82 / 911 04 805, mail: pia@skinn.org

NORDNORSK KUNSTNERSENTER

SE KUNST I
NORD-NORGE
SKINN

EXPEDITION OF PRINTMAKERS: NYE TRYKK

Expedition of Printmakers: Nye Trykk er en grafikkutstilling med 14 utstillende kunstnere. Det som møter oss i utstillingsrommet er slående bilder som tematisk og visuelt er knyttet sammen, men som samtidig representerer er rikt mangfold. Prosjektet i sin helhet handler imidlertid om mye mer enn det vi ser ved første øyekast.

Da ideen om et samarbeid mellom kunstnere fra Nord-Norge og kunstnere fra Krakow oppsto, var det tanken om en reise som forløste planene. En reise gir et felles utgangspunkt, en ny situasjon, og en forventning om å møte nye mennesker og steder. Samtidig var ønsket å la de tradisjonelle grafiske teknikkene stå sentralt. Etter at de effektive digitale hjelpemidlene inntok de fleste områdene i samfunnet vårt, har det vært lite fokus på de langsomme metodene for å bearbeide plater eller steiner, og det å trykke et opplag med grafikk. Likevel er mange fremdeles fascinert av de billeduttrykkene grafikken gir, den fysiske kontakten med materialer og det sanselige i prosessen. Det vi ser i utstillingen, er med andre ord resultatet av en lang, kollektiv prosess som handler både om det å reise, og om det å være grafiker.

Den kunstneriske ekspedisjonen besto av 7 norske og 7 polske kunstnere, og startet høsten 2010. Med utgangspunkt i Bodø dro deltagerne videre med Hurtigruta til Svolvær. I løpet av en uke besøkte de gallerier, kunstnere og muséer, og tok utflukter til øyene i Lofoten. Deretter sto Tromsø for tur. Her ventet flere inspirerende kulturopplevelser og utveksling av kunnskap om grafiske teknikker. Noen uker senere gikk turen til Krakow og omegn. Byen er full av inspirasjon når det gjelder estetikk, historie og kunst, men ikke minst var arbeidsøktene ved kunstakademiet et høydepunkt for de deltagerne. Ved læresteder i Norge er grafikkpressene stort sett pakket sammen, men i Krakow blir de tradisjonelle grafiske teknikkene verdsatt på en helt annen måte. En viktig del av ekspedisjonen, og arbeidet i etterkant av den, var å undersøke om grafikken kan tilføre oss noe nytt, og om den kan ha en fremtid. Etter at deltagerne kom hjem fra reisene, jobbet de med å bearbeide alle inntrykkene, og med å overføre dem til «Nye trykk».

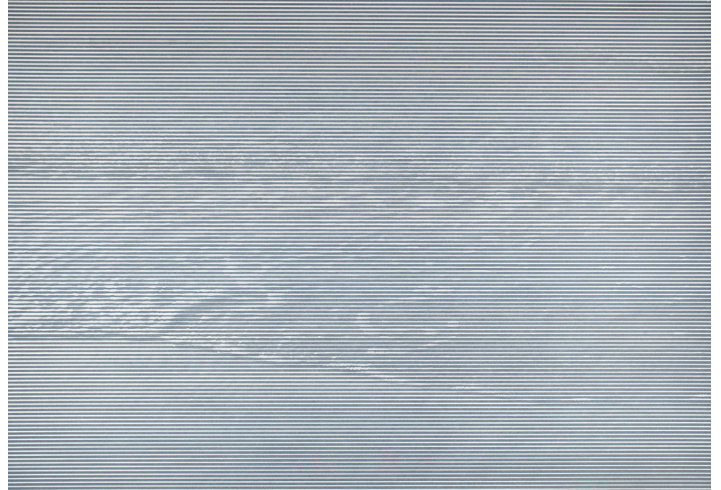
Nå er det de grafiske bladene som sendes ut på reise. De avspeiler kunstnernes plassering geografisk, enten det er en nordnorsk kunstner som står og jobber i et landskap for seg selv, eller en grafiker fra Krakow som har kort vei til nærmeste kollega.

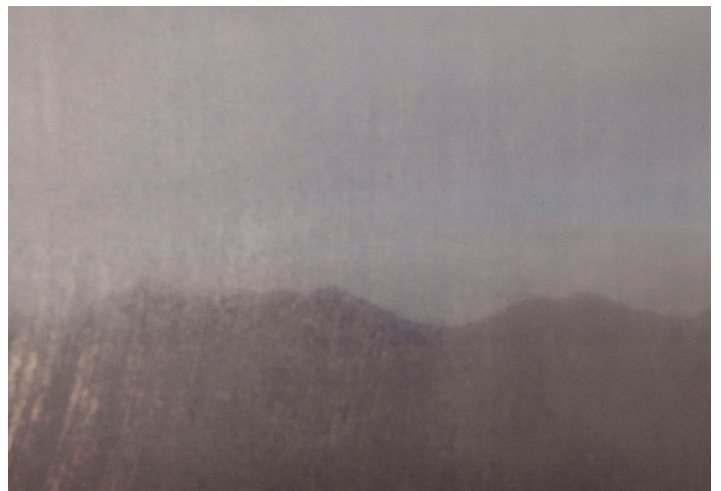
«Det er natt i august og vi seilte inn i Trollfjorden med hurtigruta Lofoten. Nettene er blitt mørkere og båten hadde et sterkt lys for å finne leia inn. Vi var omsluttet av fjell og stjerner, alt annet var borte.» Elisabet Alsos Strand: *Passage II* (tresnitt, 97 x 64 cm)

«Foran meg ser jeg himmelen med store, tunge skyer. Mellom dem skinner en intens blå himmel. Alt ser ut til å være i konstant bevegelse – himmelen er en forestilling, en åpenbaring.»
Marta Bozyk: *Lofoten I* (lino, 70x103 cm)

«Desto fjernere vi er fra detaljer desto bedre ser vi helheten. Reiser gir oss mulighet til å få nødvendig avstand.»
Stefan Kaczmarek: *Ghama I* (serigrafi, 100 x 70 cm)

*Is all that we see or seem
But a dream within a dream?*
Edgar Allan Poe, *A dream within a dream*

Monika Niwelinska: *Looking glass land II*
(digitalt print, 40x60 cm)

«Gjennom min verden av figurer og skikkelser uttrykker jeg stemninger fra det såre til det humoristiske eller fandenivoldske. Jeg prøver å gjøre mitt private til noe gjenkjennelig for betrakteren.» Janne Juvi Rasmussen: *Dancing in Zakopane* (lino, 50x40 cm)

MINI-GRAFIKK- LEKSIKON

Grafikk er en fellesbetegnelse på alle reproduksjonsmåter av skrift og tegning. I tradisjonell kunstgrafikk, som prosjektet «Expedition of Printmakers» handler om, er det ferdige bildet et avtrykk fra en trykkplate. Et motiv arbeides inn i en plate (tre, metall eller andre materialer), deretter smøres det trykksverte på platen, så legges det et ark oppå trykkplaten, før den går igjennom en grafikkpresse. Det ferdige bildet kalles for det grafiske blad. Noe av det som skiller grafikk fra annen billedkunst (f. eks. maleri eller tegning), er at det ferdige kunstverket som oftest finnes i flere identiske eksemplarer. Hvert eksemplar, eller hvert grafiske blad, er et originalt kunstverk, og platene trykkes i begrensede og nummererte antall. Det vil si at det er trykket et opplag.

Høytrykk er en fellesbetegnelse for ulike grafiske teknikker der avtrykket består av trykkeplatenes høyeste punkter. Det som er hvitt, er det som er skåret bort fra platen. Eksempler på høytrykkteknikker er linosnitt og tresnitt.

Dyptrykk er en fellesbetegnelse for ulike grafiske teknikker der avtrykket består av trykkplatenes laveste punkter. Motivet arbeides inn i en metallplate ved hjelp av etsning, koldnål eller andre redskaper. Deretter påføres trykksverte. Trykksverten fjernes fra de uberørte delene av platen, og smøres inn i sporene i platen. I det grafiske bladet blir de områder i platen som ikke har blitt bearbejdet av kunstneren hvite, mens strekene som kunstneren har laget i platen blir svarte. Eksempler på dyptrykkteknikker er koldnål, etsning og mezzotint.

Plantrykk er en fellesbetegnelse for grafiske teknikker der de partiene som trykkes ligger i samme plan som de ikke-trykkende partiene. Litografi er den mest vanlige plantrykkteknikken.

Etsning er en dyptrykkteknikk, der motivet er etses inn i en metallplate ved hjelp av syre. En metallplate påføres først en syrebestandig grunn. Deretter tegnes motivet inn i grunnen ved hjelp av ulike redskaper, som dermed blottlegger kobberplaten på de tegnede områdene. Så legges platen i et syrebad, og syren etser motivet inn i platen.

Koldnål er en dyptrykkteknikk der motivet preges inn i en metallplate ved hjelp spisse verktøy, såkalte koldnåler. Teknikken kjennetegnes på de myke, nesten lodne linjene.

Mezzotint er en dyptrykkteknikk spesielt egnet for framstilling av gråtoner og overganger fra lyse til mørke partier. Trykkplaten er som regel av kobber, og arbeidsredskapet er mezzotintvuggen, som har en taggete, kurvet egg. Dette redskapet «vugges» over platen og skaper en mengde små hull. Jo tettere hull, desto mørkere gråtone.

Linosnitt, også kalt linoleumssnitt, eller bare lino, er en form for høytrykkteknikk. Trykkplaten består av et stykke linoleum. Motivet arbeides inn i linoleumen ved å skjære i platen. Det som står igjen blir påført trykksverte og blir de fargede partiene i det grafiske bladet. Det som er skåret bort, blir hvitt.

Tresnitt er en høytrykkteknikk, og en av de eldste grafiske trykkteknikkene. Avtrykket oppstår etter trykking fra en utskåret plate av tre. Den er nært beslektet med linosnitt, men skiller seg fra den ved at strukturene i treverket ofte blir synlige, noe som kan benyttes som en del av det kunstneriske uttrykket.

Litografi er en plantrykkteknikk som baserer seg på at vann og fett avstøter hverandre. Først blir bildet tegnet eller malt på en porøs kalkstein, en såkalt litostein, med et fett litokritt eller litotusj. Steinen blir deretter fuktet med vann. Når trykkfargen påføres, fester den seg bare til de fettholdige feltene på steinen, altså der fargen i den opprinnelige tegningen sitter, og ikke til de våte partiene. Litografi er en krevende teknikk, men gir store uttrykksmuligheter både når det gjelder farger og former. Teknikken kalles gjerne for «malernes grafikk».

Serigrافي, eller silketrykk som det også kalles, er en teknikk der trykkfargen blir overført til underlaget gjennom en stram, finmasket duk. Motivet er avtegnet som en sjablong eller stensil med åpne og tette partier. Prinsippet består i at en tekstil spennes opp på en ramme. Når denne legges oppå et papir, og trykkfarge svabres over, vil fargen trenge gjennom duken og ned på underlaget. Det er vanlig å bruke fotografier som utgangspunkt for silketrykk (som hos Stefan Kazmarek); da belyses en lysømfintlig emulsjon på samme måte som når man overfører et fotografi til papir.

Monotypi er en betegnelse for avtrykk innen grafikk der platen ikke er bearbejdet som trykkform, men kun påført trykkfarge. Den er ikke egnet for eksakt gjentagelse, så monotypier er aldri helt identiske.

FORSLAG TIL MUNTlige OPPGAVER I UTSTILLINGEN

- **Kunstnerne snakker ulike språk**, både i teksten sin og i billedspråket sitt. Kan man se forskjeller på norske og polske kunstnere?
- **Velg deg et bilde** fra utstillingen. Hva forteller det bildet du har valgt om det kunstneren har sett?
- **Noen av kunstnerne** har laget bilder fra reisen i Lofoten, andre har tatt utgangspunkt i reisen til Polen, mens andre igjen

har jobbet med motiver fra begge reisene. Hva er Lofoten og hva er Polen i bildene?

- **Velg en ett bilde** og sammenlign det med sitatet fra kunstneren. Hvordan kommer det kunstneren har skrevet til uttrykk i bildet?
- **Velg to bilder** med forskjellige grafiske teknikker. Hvordan skiller teknikkene seg fra hverandre?

Hanne Grete Einarsen, *Æ og kofta mi* (Monotypi 40x41 cm)

FORSLAG TIL ETTERARBEID PÅ SKOLEN

- **Bakgrunnen for denne utstillingen** er ønsket om å reise.

Kunstnere fra Norge og Polen har besøkt hverandre, reist sammen og sett på land og kultur med hverandres øyne. La klassen dra på en felles virtuell reise: Snurr en globus, la fingeren stoppe på et vilkårlig sted. Bruk internett og google stedet dere endte opp med. Ved hjelp av bilder, tekst og kanskje filmsnutter på internett, kan dere gjøre dere kjent med et sted dere kanskje aldri har vært. Deretter kan dere lage tegninger og en liten tekst som handler om dette stedet.

- **Lag grafiske trykk** som forteller om det stedet dere har reis til på internett. Her kan man velge ulike teknikker:

Potet-trykk: Del en stor, rå potet på midten. Skjær enkle former på den flate siden av potetbiten. Legg en tynn svamp i et tefat, og hell deretter akrylfarge over. Dette vil fungere som en stempelputen og poteten blir et stempel. På et papir kan man trykke formene i poteten mange ganger.

Å rive figurer i papir: Krøll sammen et papir før deretter å brette det ut igjen. Riv en figur, og legg den på et nytt ark. Påfør trykksverte med valse, svamp eller pensel. Til slutt legger du et nytt hvitt ark oppå og gnir over med skje eller fingre. Når du løfter det opp har du en monotypi i hånden.

Fellesbilde: Først blir klassen enige om en liten fortelling de skal foretelle ved hjelp av et bilde. Deretter kan alle starte å klippe, rive, finne tråder, blonder, strå, løvblad, osv. Bare fantasien setter grenser. Rull inn en glassplate eller pleksiglass med trykksverte eller akrylmaling (i siste tilfelle må det jobbes fort). Elevene legger ting oppå sverten/malingen og komponerer et bilde sammen. Legg over et stort ark som dekker hele platen, helst trykkepapir. Så kan alle gni på arket for å få avtrykk av det som er lagt ned i sverten. Der man har lagt ting blir det hvitt, mens rundt tingene og gjennom blonder o.l, vil det bli avtrykk av fargen. Løft opp arket og la dere begeistre av resultatet!

NB: Husk at når man jobber med grafikk, så må man tenke speilvendt!

- **Bruk den fine katalogen** om *Expedition of Printmakers* og lær mer om både prosjektet i sin helhet og de enkelte kunstnerne. Elevene kan velge en kunstner, og jobbe selvstendig eller i grupper. Man kan også bruke internett for å finne mer informasjon om kunstnerne. Til slutt presenteres det man har funnet ut i muntlige presentasjoner, gjerne med powerpoint-presentasjoner for å vise bilder.

Grethe Winther-Svendsen. *Different windows? different views* (Lino 70x35 cm)

UTSTILLINGENS RELEVANS I LÆRERPLANEN

Vi anbefaler utstillingen for elever på alle klassetrinn med referanse til Læreplan i kunst og håndverk for grunnskole og videregående skole. Elevene får oppleve gamle, tradisjonelle håndverksteknikker og se hvordan disse både ivaretas, utvikles videre og brukes i kombinasjon med nye teknikker.

Fra læreplan i kunst og håndverk:

Faget kunst og håndverk bærer i seg ulike tradisjoner, fra håndverkernes solide materialkunnskap og reproduserende arbeidsprosesser, via designernes idéutvikling og problemløsning til kunstnerens fritt skapende arbeid.

Praktisk skapende arbeid i verkstedene med å gi form til opplevelser og utvikle produkter står helt sentralt i faget. Dette arbeidet omfatter bruk av tradisjonelle og nyere materialer, redskaper og teknikker. Utvikling av fantasi, kreativitet, motorikk og håndlag fra det enkle til det mer avanserte er viktige dimensjoner i faget og forutsetter tid til utprøving og fordykning. Dette gir den enkelte mulighet til å oppleve gleden ved å skape og mestre.

Å kunne uttrykke seg muntlig i kunst og håndverk om sitt eget og andres arbeid er en viktig del av faget. Samtalen kan føres på ulike nivåer, fra det beskrivende til det mer analyserende og vurderende. Presentasjon av eget arbeid, muntlige beskrivelser og vurderinger står sentralt. Muntlig ferdighet er også viktig i forbindelse med refleksjon over og vurdering av opplevelser, estetiske virkemidler og sammenhenger.

Kompetansemål – Kunst

Etter 2. årstrinn (KHV1Z01 - Kunst og håndverk 1.-2. årstrinn)

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne *samtale om bildene til ulike nasjonale, samiske og nordiske eventyriLLUSTRATØRER og bruke det som utgangspunkt for eget skapende arbeid.*

Etter 4. årstrinn (KHV1Z02 - Kunst og håndverk 3.-4. årstrinn)

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne *samtale om hvordan kunstnere i ulike kulturer har visualisert natur og benytte dette som utgangspunkt for eget arbeid samtale om sin opplevelse av samtidskunst*

Etter 7. årstrinn (KHV1Z03 - Kunst og håndverk 5.-7. årstrinn)

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne *samtale om opplevelse av hvordan kunstnere har benyttet form, lys og skygge og bruke dette i eget arbeid med bilde og skulptur sammenligne bruk av teknikker og virkemidler innenfor folkekunst og kunsthåndverk i ulike kulturer ved bruk av digitale og andre kilder*

Etter 10. årstrinn (KHV1Z04 - Kunst og håndverk 8.-10. årstrinn)

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- *diskutere hvordan kunstnere i ulike kulturer har framstilt mennesker gjennom tidene, og bruke dette som utgangspunkt for eget skapende arbeid med portrett og skulptur*

- *samtale om opplevelse av hvordan kunstnere til forskjellige tider og i ulike kulturer har uttrykt seg gjennom foto, film og video, og bruke dette som utgangspunkt for eget arbeid*

- *sammenligne og vurdere ulike retninger og tradisjoner innenfor to- og tredimensjonal kunst*